

A SZÓTÓL A SZÖVEGIG

Az MTA Modern Filológiai Társasága
tudományos konferenciájának előadásai
Budapest, 2011. június 21–22.

Szerkesztette
BÁRDOSI VILMOS

TINTA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2012

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	7
ALBERT SÁNDOR: „A fordítást módosítottam (<i>A ford.</i>)” – Adalékok a fordítás etikájához	9
BALÁZS GÉZA: Az álmok nyelvi képe	17
BANCZEROWSKI JANUSZ: A szöveg és a metaszöveg	25
BÁRDOSI VILMOS: A szótól a szólásig – Gondolatok egy új típusú szótárról .	31
BENŐ ATTILA: Modális érték és fordítás	41
DZIEWONSKA-KISS DOROTA: A halál perszonifikációja és animizációja a magyar és a lengyel nyelvben	51
FRANK TIBOR: A filológiai nyelv és eszköztár nemzetközi egységesülése és hazai helyzete	59
GADÁNYI KÁROLY: Pável Ágoston, az igaz tanár	67
GAZDAG VILMOS: Másodnyelvi elemek a kárpátaljai Beregvidék magyar lakosságának nyelvhasználatában	75
GÓSY MÁRIA: Szóismétlések a funkció és a beszéd típus függvényében	87
GYARMATHY DOROTTYA: Rejtett és felszíni monitorozás a spontán beszédben	99
HETÉNYI ZSUZSA: A szótól a betűig – Literátus litera-túra a translációban és transliterációban (Nabokov színesztetikus és többnyelvű szövegei)	109
JÁSZAY LÁSZLÓ: A cselekvésaktusok közötti időintervallum mint aspektuális tényező	115
JEREMIÁS ÉVA: Giovanni Baptista Podestà (1625–1698) udvari tolmács és általános nyelvész	121
KÁROLY KRISZTINA: A topik szerkezet szerepe a sajtófordításban	129
KESZLER BORBÁLA: Horrorisztikus és „illetlen” kifejezések a régi orvosi receptekben	139
KISS JENŐ: Szaknyelvi lexikai bővülés – és néhány kérdés	147
KLAUDY KINGA: Szószintű műveletek szövegszintű hatása a fordításban	153
L. CSENGÖDI ÁGNES: A terminológiák kialakulása – Hasonlóságok a cseh, a szlovák és a magyar szaknyelvekben	161

Másodnyelvi elemek a kárpátaljai Beregvidék magyar lakosságának nyelvhasználatában¹

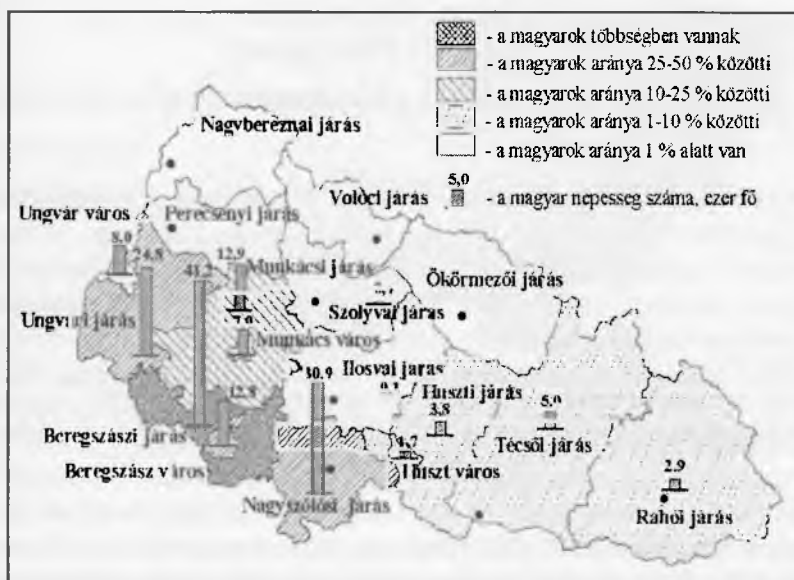
GAZDAG VILMOS

doktorandusz, ELTE BTK, Szláv Nyelvészeti Doktori Program

1. Bevezetés: területi és demográfiai ismertetés

A mai Kárpátalja területe a honfoglalástól a 13. század derekáig a gyepű, az őserenyetlegek, a havasok világa volt, ezt követően hat évszázadon át Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területe (Botlik, 2006: 68).

Önálló földrajzi fogalommá az első világháborút követően vált (Csernicskó, 1995: 129). Napjainkban Kárpátalja közigazgatásilag 5 megyei alárendeltségű városra (Ungvár, Munkács, Beregszász, Huszt, Csap), valamint 13 járásra oszlik (Ungvári, Beregszászi, Munkácsi, Nagyszőlősi, Ilosvai, Szolyvai, Perecsenyi, Nagybereznai, Ökörmezői, Volóci, Técsői, Huszti, Rahói járás). Közülük 5 városnak és 8 járásnak van jelentősebb magyar nemzetiségű lakossága. A magyar nemzetiségűek aránya mindössze a Beregszászi járásban haladja meg az 50%-os arányt (Csernicskó, 2010: 54).

1. ábra: A magyarság száma és aránya Kárpátalján közigazgatási egységenként a 2001-es népszámlálás adatai alapján
(Forrás: Molnár & Molnár, 2005: 28)

¹ A dolgozat alapjául szolgáló kutatásokat az Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint a Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégiumi Igazgatósága által szervezett Kutatói Szakkollégium támogatásával végeztük.

A 2001-ben lebonyolított ukrainai népszámlálás alkalmával 151,5 ezer fő vallotta magát magyarnak. Ez a megye összlakosságának 12,1, Ukrajna népességének 0,3%-a volt (Molnár & Molnár, 2005: 21).

A magyar nyelvterületet magyar többségű települések viszonylag egységes sávja alkotja, amely Kárpátalja délnyugati részén húzódik az ukrán–magyar határral párhuzamosan 15–20 km szélesen (Molnár & Molnár, 2005: 30).

A beregszászi járás Kárpátalja déli részén helyezkedik el. Északon a munkácsi, nyugaton az ungvári, keleten az Ilosvai és Nagyszőlősi járással, délről pedig Magyarországgal határos. A beregszászi járás 1946-tól működik önálló közigazgatási egységként. Területe 802 km². A járás területén egy város (Beregszász „Beperobo”), egy nagyközség és 42 község található, ami 23 községi tanácshoz tartozik. A járás lakossága 53 800 fő.

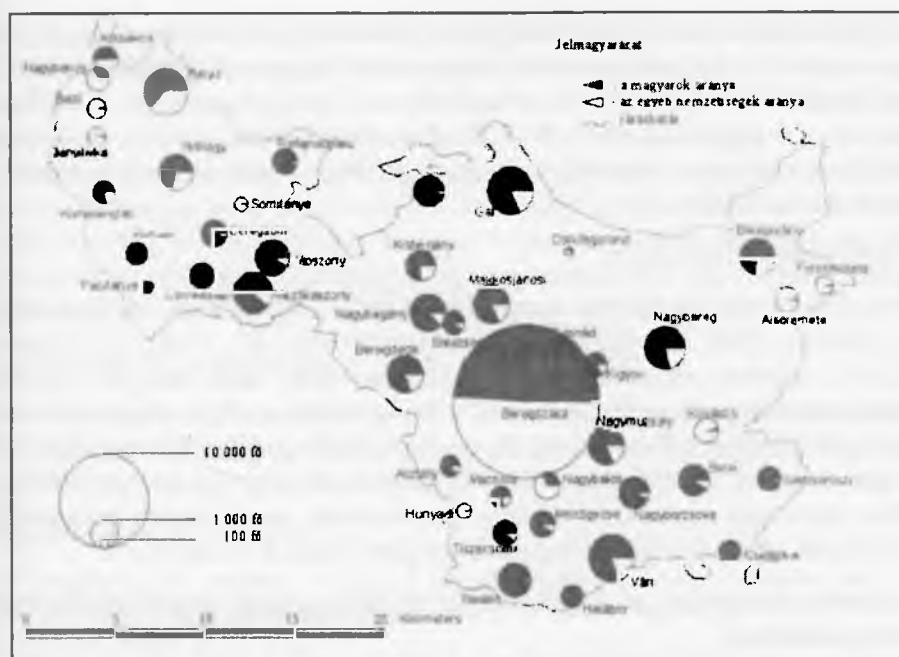

2. ábra: A kárpátaljai magyarság nyelvterülete, nyelvszigetei és jelentősebb szóróvnytelepülései
(Forrás: Molnár & Molnár, 2005: 32)

A járásban sok nemzetiség él egymás mellett. A magyarok aránya 76,1% (41,2 ezer fő), az ukránoké 10,8% (10,2 ezer fő), a romáké 4,1% (2,2 ezer fő), az oroszoké 0,7% (0,4 ezer fő); (a Beregszászi járás lakosságának településenkénti eloszlását és arányát lásd a 3. ábrán).

A járás központja Beregszász, megyei jogú város. Lakossága 26 500 fő. Beregszász városában a legmagasabb a magyarok részaránya (48,1%)².

² A Beregszászi járás hivatalos weboldala: <http://www.karpataljaturizmus.info/beregszaszi-jaras.html>

3. ábra: A magyar lakosság aránya a Beregszászi járás településein
(Forrás: Molnár & Molnár, 2005: 88)

2. A magyar lakosság nyelvhasználata a kárpátaljai Beregszászián

2.1. Nyelvi helyzet

A kárpátaljai magyar nyelvjárások tehát már Trianon előtt is a magyar nyelvterület peremvidékét alkották (Lanstyák & Szabó Mihály, 1997: 6), ahol több nép mindennapi kapcsolatban élt egymás mellett. E népek mind kultúrájukban, mind nyelvükben hatással voltak egymásra. Megismerték a másik nép szokásait, elsajátítottak tőlük különböző mesterségeket, megismerték az azokhoz tartozó eszközöket, melyek idővel meghonosodtak náluk is, s ezzel együtt meghonosodtak a nyelvükben azok megnevezései is (Lizanec, 1970: 35). Így Kárpátalján a kétnyelvűség természetes jelenség. Ugyanakkor a XX. század első harmadáig a bilingvizmus nem a helyi magyarokra, hanem a terület más nemzetiségű lakóira volt jellemző (Lizanec, 1970: 89; Csernicskó, 1995: 129–130).

A kontaktushatások jelentkezését nagymértékben felerősítette az anyaországtól való elszakítottság, ami által megváltoztak a peremvidék és a központ nyelvi kapcsolatai. A kényszerű elzártság természetes velejárójaként fokozódott a már addig is meglévő nyelvi konzervativizmus. E tényezők együttes hatásaként pedig bizonyos nyelvi elkülönülés jött létre a helyi és az anyaországi magyar nyelvváltozatok között (Lanstyák & Szabó Mihály, 1997: 6). Ezen eltérések legszembetűnőbben a szókészlet állományban mutathatóak ki.

A kárpátaljai, s ezen belül a Beregszászi járás magyar nyelvjárásai és nyelvváltozatai számos szláv nyelvi elemmel gazdagodtak (Lizanec & Horváth, 1981: 18). Ezek behatolását nagymértékben elősegítette az is, hogy Kárpátalján a kisebbségi helyzetben élő magyarság a formális szférában való kommunikáció során kénytelen az ukrán/orusz nyelvet használni, azaz gyakorlatilag kétnyelvűségre kényszerülnek (Csernicskó, 1997: 88).

2.2. Szakirodalmi előzmények

A múlt század második felében monográfiák (Rot, 1968; Lizanec, 1970), disszertációk (Mokány, 1966; Kótyuk, 2007), tanulmányok (Rot, 1967; Fodó, 1973; Lizanec, 1993 stb.) születtek, melyek a kárpátaljai magyar–ukrán, ukrán–magyar nyelvi kölcsönhatásokkal foglalkoznak. E munkák többségéből azonban az etimológiai elemzéseken túl csak azt tudhatjuk meg, hogy a kárpátaljai magyarok beszédükbe szláv szavakat kevernek (Csernicskó, 1997: 89). Kótyuk István (1973, kiadva 2007) kandidátusi értekezése az első és mindmáig egyetlen olyan munka, amely monografikusan dolgozza fel egy kárpátaljai magyar nyelvjárás ukrán kölcsönszavait.

3. Másodnyelvi elemek a kárpátaljai Beregvidék magyar lakosságának nyelvhasználatában

Kutatásunk során a Beregszászi járás 26 településén készített 75 irányított³ beszélgetés hanganyagát vizsgáltuk meg, s gyűjtöttük ki belőlük a szláv elemeket⁴. A megvizsgált interjú anyagokból 150 szláv kölcsönnyelvi elemet adatoltunk. Ez tetemes mennyiségnek tekinthető, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a kárpátaljai magyarság túlnyomó többsége a Beregszászi járásban él, aminek következtében a privát szférában szinte egyedülként a magyar nyelv használatos, valamint, hogy csupán néhány kérdés vonatkozott a kárpátaljai magyar nyelvjárások sajátosságainak felmérésére (pl. *Különbözik-e valamiben a magyarországi magyar nyelv a kárpátaljai magyar nyelvtől? Vannak-e olyan szavak, fordulatok, amelyeket Magyarországon használnak, de Kárpátalján nem? És olyanok, amelyeket Kárpátalján használnak, de Magyarországon nem ismerik őket?*).

A szókölcsonzés mértéke és a kölcsönszavak aránya eltérő lehet az egyes dialektusokban (Csernicskó, 2003: 127). Ezért a kétnyelvűséggel foglalkozó szakemberek többsége célszerűnek tekinti a kölcsönszavak fogalomköri kategorizációját, ezáltal ugyanis pontosabban kirajzolódnak azok a nyelvhasználati színterek, melyeknél fokozott mértékben érvényesül a szláv nyelvi hatás.

³ Az interjúk a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézetében 2003 óta folyó kutatási program keretében készültek.

⁴ Szláv elemnek tekintjük azokat a lexikai elemeket, amelyek ténylegesen szláv eredetűek, vagy melyek szláv közvetítés nyomán honosodtak meg a kárpátaljai magyar nyelvváltozatokban, valamint azokat is, melyek a standard magyarban is meglévő idegen eredetű szavak szláv nyelvbeli újrakölcsönzései.

Az egyes munkák a fogalomköri kategorizáció során jelentős eltéréseket is mutathatnak, melyek a katalogizált elemek eltéréséből fakadhatnak. A lexikai hungarizmusokat Csopey László (1881) tanulmányában 5, Petro Lizanec (1970) egyetemi egyetemes 29, míg Bárány Erzsébet (2010) tanulmányában 15 tematikai csoportba sorolja. A magyar nyelv szláv lexikai elemeit Kniezsa István (2000) 8, míg az ungi magyar nyelvjárás ukrán kölcsönszavait Kótyuk István (2007) 21 fogalomkörbe csoportosítva adja meg. Lizanec Péter a kárpátaljai magyar nyelv szláv lexikai elemeit az átvétel ideje alapján két csoportba sorolja: régi ukrán/ruszin és új ukrán/ruszin elemek (Lizanec, 1993: 51–54).

3.1. Fogalomköri csoportosítás

A fentebbi fogalomköri csoportosítások ötvözésével, s új csoportok létrehozásával mi is megejtjük az általunk adatolt lexikai elemek fogalomkörönkénti kategorizálását. Ehhez a következő tematikai csoportokat⁵ hoztuk létre:

1. Mindennapi élet – 42 szó; Pl.

ocsered < or. 'очередь' – 1. sor; 2. egymásutániség, sorrend; — *Még ha sokszor vót is ocsered de azért lassan kialakult mán a végén.* (D57-ANYTR-BENE-FÉRFI);

szotek < or. 'сотка' – földrészleg; a hektár század része; — *Hát pörsze, hogy gazdálkodnak, a szoteken.* (166_MEZŐGECSE_1932_NO_ANYTR);

topliva < ukr. or. 'топливо'; 'топливо' – 1. fűtőanyag; 2. üzemanyag; — *Ez a topliva meg ez a ízé olyan drága, hogy nem nem bírjuk.* (57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR) stb.

2. Ruházat – 4 szó; Pl.

májka < ukr. 'майка'; or. 'майка' – 1. trikó; 2. sportmez; — *De a trikóra nem azt mondjuk, hogy trikó, hanem májka, amit mi hordunk.* (432_NAGYBAKTA_FODOR EVA (1951)_NO_ANYTR);

fufájka/pufájka < ukr. 'фуфайка'; or. 'фуфайка' – 1. pufájka, vattakabát, vattaruha 2. kötött alsóruha, trikó; — *Még esetleg megmaradt a pufáika.* (242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR);

válénki, vájlinyki < or. 'валенки'; – posztószárú és- fejű csizma; — *Vájlinyki, a posztócsizma, ez ni, amit kalosnyira kell húzni, gumi.* (242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR) stb.

3. Gasztronómia, ételek, italok – 6 szó; Pl.

bulocska < ukr. 'булочка'; or. 'булочка'; – zsemle; — *Nem zsömlét kérek az üzletbe, hanem bulocskát.* (405_BEREGÚJFALU_195_NO_ANYTR);

⁵ Az egyes tematikai csoportoknál területi okok végett csak néhány példát tüntettünk fel.

szok < ukr. 'cuk'; or. 'сок' – 1. gyümölcsből készült üdítőital; 2. lé, nedv; — *Gyümölcsös van, szőlő van, lehetne alma szokot csinálni mondjuk.* (142_OROSZI_1973_FERFI_ANYTR);

szosziszki < ukr. 'сосиски'; or. 'сосиска' – 1. virsli; 2. hosszú, vékony kifozve fogyasztott hústermék, húspép; — *Vagy mi az Isten, két szosziszki.* (319_BÓTRÁGY_1941_F_ANYTR) stb.

4. Növények – 1 szó;

múrkó^u < ukr. 'морква'; or. 'морковь' – sárgarépa, nyelvjárási murok; (Daucus carotta) — *Sárgarépára azt mondjuk, hogy múrkó.* (100_BÁTYÚ_1950_FERFI_ANYTR).

5. Foglalkozások, tisztségek – 15 szó; Pl.

buháter < ukr. 'бухгалтер'; or. 'бухгалтер' – könyvelő; — *Az édesanyja az irodán dőgözött, mint buháter.* (D18_BADALO_1940_NO_ANYTR.; N= 25);

provodnyik < ukr. 'провідник'; or. 'проводник' – 1. kalauz; 2. vezető; — *Nagyon nem szeretem ezeket a nőket, akik szaladgálnak a jeggyel, provodnyikokat.* (34_TOTH SZILVIA_BÁTYÚ_RSS);

szosztávityelj < or. 'составитель' – 1. váltókezelő; 2. összeállító, szerző; — *A váltókezelő meg szosztávityeli.* (97_BÁTYÚ_1949_NO_ANYTR) stb.

6. Intézmények – 25 szó; Pl.

csájna < or. 'чайная' – 1. teázó; 2. kocsmá, ivó; 3. büfé; — *Vagy a csájnába megyek kenyérér.* (468_HETYEN_1961_FERFI_ANYTR);

obsi < or. 'общезитие' – 1. diákotthon; 2. közös szállás, munkásszálló; — *Hát úgy évek alatt hozzászoktunk az obsi étkezdéjéhez.* (34_TOTH SZILVIA_BÁTYÚ_RSS);

svájna < ukr. 'швейна'; or. 'швейна' – varroda; — *Itt meg van egyetlen svájna, ahol varrnak, az meg kész terrorháza.* (151_GUT_1961_NO_ANYTR; N=35) stb.

7. Dokumentumok – 10 szó; Pl.

dohovor < ukr. 'договір'; or. 'договор' – 1. szerződés; 2. egyezmény; — *Csak dohovorról dőgözünk nyáron, mikor a gyerekeknek szünidő van, akkor.* (71_MEZŐKASZONY_1962_NO_ANYTR);

putyóka < or. 'путівка'; ukr. 'путівка' – 1. menetlevél; 2. beutalás (vhová); — *Reggel ki kellett írni a putyókat a traktoristáknak.* (407_KISBÉGÁNY_1954_NO_ANYTR);

zájáva < ukr. 'заява'; or. 'заява'; – kérvény, folyamodvány; — *Nem kérvényt adunk, hanem zájávat írunk.* (242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR) stb.

5. Járművek, közlekedési eszközök és azok részei – 8 szó; Pl.

bagázsnyik < or. 'багаж'; ukr. 'багаж' – csomagtér; — *Meg igen, bagázsnyik.* (150_MAKKOSJANOSI_1959_F_ANYTR);

marsutka < or. 'маршрутка'; ukr. 'маршрутне таксі' – iránytaxi; — *Vegyül az oroszból áthozott szó: egy marsutka, ugye.* (432_NAGYBAKTA_FODOR_EVA (1951)_NO_ANYTR);

szamoszvál < or. 'самосвал' – billenőkocsi; — *Aztán teherótón vagyis ilyen szamoszválon nagyapáddal dolgoztunk együtt.* (434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI_ZOLTÁN_ANYTR) stb.

9. Nemzetek népek megnevezése – 1 szó;

hucul < ukr. 'гуцул' – A Kárpátokban élő ukrán népcsoport; — *Huculoknak nevezték őket.* (433-NAGYMUZSALY-1940-NO-ANYTR).

10. Vallás – 1 szó;

právoszláv < ukr. 'православний'; or. 'православный'; – 1. ortodox; — *Felöltöztessük a karácsonyfát, de viszont a právoszláv Karácsonyig fel van öltöztetve.* (D25_BORZSOVA_1954_NO_ANYTR).

11. Pénzügy – 5 szó; Pl.

berkassza < ukr. 'зберкаска'; or. 'сберкаска' – takarékpénztár; — *Aztán a berkassza, ott vót egy kevés kis pénz.* (94_BATYU_1920_FERFI_ANYTR);

grivnya/griveny < ukr. 'гривня' – Ukrajna hivatalos pénzneme; — *Akkor ezek kapnak háromszáz grivnyát.* (100_BÁTYÚ_1950_FERFI_ANYTR);

rubel < or. 'рубль' – rubel, Oroszország és a volt Szovjetunió hivatalos pénzneme; — *Most má kapok nyócvankilenc rubel és húsz kopeket.* (164_BEREGSZASZ_1921_FERFI_ANYTR.) stb.

12. Fogalmak – 4 szó; Pl.

balánc < ukr. 'баланс'; or. 'баланс' – 1. mérleg; 2. egyensúly; — *A tudomány a fejébe vót, de így gondolja el a baláncot az első évbe.* (311_GUT_1919_NO_ANYTR);

bida < ukr. 'біда'; or. 'беда'; – 1. baj, nyomorúság; 2. kár, csapás; — *Me nem beszélnek magyarul. Ez a bida.* (316-BÓTRÁGY- 1934-N_ANYTR; №-10);

szokrascsenyija < or. 'сокращение' – 1. létszámleépítés; — *Ha szokrascsenyija, akkor törvény szerint, posztatye, ennyi és ennyi írja be szépen.* (322-CSETFALVA-1960-F-ANYH 1-2. RÉSZ N = 13, 14) stb.

13. Egészségügy – 8 szó; Pl.

ambulatórium < ukr. 'амбулаторія'; or. 'амбулатория' – rendelőintézet; — *Sajnos az ambulatóriumra azt nem mondhatjuk el, sem a kórházra.* (95_BÁTYÚ_1926_NO_ANYTR);

bolnyicsnyij < or. 'больничный лист'; – beteglap; — *Vagy a beteglapra azt mondtuk, hogy bolnyicsnyijt kap.* (242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR);

szanitárka < ukr. 'санітарка'; or. 'санитарка' – ápolónő; — *Édesanyja meg, akkor kórházba dőgozott, mint szanitárka.* (71_MEZŐKASZONY_1962_NO_ANYTR) stb.

14. Edények – 3 szó; Pl.

bánki < ukr. 'банка'; or. 'банка' – 1. befőttesüveg, 2. pléhdoboz; — *Például nálunk a családba nem vót használva az a szó, hogy bánki.* (244_HALÁBOR_1928_NŐ_ANYTR);

butilka < or. 'бутылка' – palack; üveg; — *Apám hozott egy butilka bort.* (D57-ANYTR-BENE-FÉRFI);

csájnik < ukr. 'чайник'; or. 'чайник' – teáskanna; — *A csájnik, igen a teáskannára mondják.* (468_HETYEN_1961_FERFI_ANYTR) stb.

15. Szervezetek, pártok – 12 szó; Pl.

bezpeka < or. 'органыгосударственной безопасности' – állambiztonsági szervek; — *Visszaemlékezve szülő-, nagyszüleimre is, meg mindég ugyi a bezpekátul félték.* (100_BÁTYÚ_1950_FERFI_ANYTR);

eszdepeu < ukr. 'Соціал-демократична партія України' – Ukrajnai Szociáldemokrata Párt; — *Azt mondják, hogy tavaly a párt csinálta, az eszdepeu.* (D57-ANYTR-BENE-FÉRFI);

komszomol < ukr. 'комсомол'; or. 'Коммунистический Союз Молодёжи' – 1. Kommunista Ifjúsági Szövetség; 2. a Kommunista Ifjúsági szövetség tagja; — *Tizennégy éves korunkba beléptünk a komszomolba.* (242_HALÁBOR_1952_NŐ_ANYTR);

rájkom < ukr. 'районний комітет' – járási tanács; — *Bement a raikomra.* (434_NAGYMUZSALY_1934_BERECKI_ZOLTÁN_ANYTR);

16. Munkaeszközök – 3 szó; Pl.

drobilka < ukr. 'дробилка'; or. 'дробилка' – 1. zúzógép; 2. kötőrő; — *Ott ilyen kötőrés vót, evvel is dőgoztunk, drobilka, kötőrő vót, evvel is dőgoztunk.* (57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR)

mantyirovka < ukr. 'мантировка'; or. 'мантировка' – csavarkulcs; feszítővas — *Kocsihoz való az a feszítővas, a mantyirovka például.* (150_MAKKOSJANOSI_1959_F_ANYTR)

scsitok < or. 'щит' – hegesztő-védőszemüveg; — *Például a hegesztő-védőszemüveg, ami scsitok oroszul, mi is scsitoknak hívjuk.* (150_MAKKOSJANOSI_1959_F_ANYTR).

17 Közigazgatás – 2 szó. Pl.

oblászty < ukr. 'область'; or. 'область' – terület; — *Szverlovskz vót a fővárossa, ott annak a izé, oblásztynak.* (164_BEREGSZASZ_1921_FERFI_ANYTR.);

rajon < ukr. 'район'; or. 'район' – 1. járás; 2. kerület, körzet; — *És aztán elintézték Beregszászba, a rajonba.* (57_KASZONY_1925_FERFI_ANYTR)

3.2. Szófaji besorolás

A szófaji besorolás segít tájékozódni abban, hogy az adott lexikai elem hol is tart a nyelvben való meghonosodás folyamatában. A kontaktológiai szakirodalom szerint nyelvi univerzálénak számít, hogy nyelvi kontaktushelyzetben a főnevek, az igék és a mellénevek kölcsönözhetők egyik nyelvből a másikba a legkönnyebben (Bartha, 1993: 105). A kárpátaljai magyar nyelvváltozatok lexikai kölcsönzéseinek túlnyomó többsége is főnév és melléknév (vö. Kótyuk, 2007).

A fentebbi kijelentéseket kutatásunk is alátámaszthatja. Az általunk adatolt 150 szláv lexikai elemből ugyanis csupán 7 ige, amelyek közül mindössze kettő az, amely nem főnévből képzett ige: 1. *lapatyol/lapatyál*; 2. *remontol*; 3. *sáskizik*; 4. *pionkodik*; 5. *stukaturoz*; 6. *szoljarkázik*; 7. *zehernyáskodik*

3.3. Egyezések és különbségek más adatállományokkal

A kárpátaljai magyar-ukrán, ukrán-magyar kapcsolatok tanulmányozása során több hasonló jellegű szógyűjtemény is készült már, melyek tartalmaznak általunk is adatolt elemeket.

Ezért áttekintettük Kótyuk István 1974-es disszertációját, hiszen jelen vizsgálatunkkal leginkább ez állhat kapcsolatban, mivel egy szűk régió nyelvhasználatába bekerülő másodnyelvi elemeket vizsgál. Ugyanakkor csupán a következő egyezéseket találtuk: *bida*; *hucul*; *lapatyol*; *múrkó^u*; *pászka*; *právoszláv*. Megjegyzendő viszont az is, hogy Kótyuk István munkájában csupán utal a szovjet időben meghonosodott nagyszámú szláv lexikai elemek meglétére, de a szótári állományban nem rögzíti az adott elemeket.

Áttekintettük a kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszát is (Lizanec, 1992, 1996, 2003), mely a következő általunk is adatolt szavakat tartalmazza: *bánki(a)*; *beteglap* (tükörfordítással jött létre az or. 'больничный лист'-ből); *bida*; *bolnyicsnyij*; *brigadéros*, *buháter*; *bulocska*; *butilka*; *csájník*; *dezsúrka* (nála *dezsurnyik* formában szerepel); *kvitancia*; *májka*; *paszport*; *práva*; *pricep*; *pufájka*; *sampán* (nála *sampánszki*); *stukaturoz*; *sziitka*; *szok*; *szosziszki*; *szotek*; *szprávka*; *vájlinyki* (nála *válenki*); *zájáva*; *zehernyáskodik*.

4. Összegzés

Végezetül, tehát kijelenthető, hogy a szoros gazdasági, kulturális és nyelvi kapcsolatok következtében a kárpátaljai magyar nyelvváltozatok számos szláv nyelvi elemmel gazdagodtak. A széleskörű érintkezésekre lehet következtetni például a kölcsönszavak fogalomköri kategorizációja kapcsán, melyet megvizsgálva jól láthatóvá válik, hogy a szláv eredetű lexikai elemek Beregvidék magyar nyelvjárásainak szerkesztőjeivé váltak. Megfigyelhető az is, hogy a legerősebb szláv nyelvi hatás elsősorban a közéleti szférában (intézmények, dokumentumok, szervezetek és foglalkozások) volt (s ma is az) a legerősebb, ami elsősorban az itt élő magyarság kisebbségi helyzetéből adódik.

Felhasznált irodalom

- Bárány, E. [Єлизавета Барань] (2010): Українсько-угорські міжмовні контакти на помежів'ї їх етнічних територій (Вплив угорської мови на лексику творів Закарпатських письменників). In: *Teka Komisji Polsko-Ukrainskich Związków Kulturowych*. Tom V. Lublin, 24–31.
- Bartha, Cs. (1999): *A kétnyelvűség alapkérdései: Beszélők és közösségek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Botlik, J. (2006): Kárpátalja mai demográfiai helyzetének történelmi előzményei. In: *Együtt*, 2006/4, 67–76.
- Csernicskó, I. (1995): A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993). In: Kassai I. (ed.) *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete, 129–145.
- Csernicskó, I. (1997): Amit a kárpátaljai magyarság kétnyelvűségéről tudunk. In: Kiss G. & Zaicz G. (eds.) *Szavak – Nevek – Szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, 88–93.
- Csernicskó, I. (ed.) (2003): *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Csernicskó, I. (ed.) (2010): *Nyelvek, emberek, helyzetek*. A magyar, ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai magyar közösségben. Ungvár: PoliPrint Kft.
- Csopey, L. (1881): Magyar szók a rutén nyelvben. In: *Nyelvtudományi közlemények*, XVI. 270–294.
- Fodó, S. (1973): Szláv jövevényszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. In: *Magyar Nyelvjárások*, XIX, 41–52.
- Kniezsa, I. (2000): Magyar–szláv nyelvi érintkezések. In: Szekfü Gy. (ed.) *A magyarság és a szlávok*. Budapest: Lucidus Kiadó.
- Kótyuk, I. (2007): *Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai — Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре*. Szerkesztette és az előszót írta Zoltán András. Nyíregyháza: A Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Tanszéke.
- Lanstyák, I. & Szabó Mihály, G. (1997): *Magyar nyelvhasználat – iskola – kétnyelvűség*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.

urális és nyelvi kapcsolatok. A szláv nyelvi elemek vizsgálata például a kölcsönhatást jól láthatóvá teszi. A magyar nyelvújításainak szerb szláv nyelvi hatás első vizsgálata és foglalkozás a magyar nyelv és irodalom történelmi előzményei. In: Magyar nyelv és irodalom történelmi előzményei. In: Magyar nyelv és irodalom történelmi előzményei. In: Magyar nyelv és irodalom történelmi előzményei.

міжмовні контакти на лексикі творів українсько-Укрїнських зв'язків.

összege. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

történelmi előzményei. In: Magyar nyelv és irodalom történelmi előzményei. In: Magyar nyelv és irodalom történelmi előzményei.

(1945–1993). In: Kassai I. A Nyelvtudományi Intézet.

géről tudunk. In: Kiss G. & Cs. 75. születésnapjára. Budapest: 88–93.

kárpátaljai magyar nyelv-iskola.

gyar, ukrán és orosz nyelv-iskola.

tanügyi közlemények. XVI.

nyelvújításokban. In: Magyar nyelv és irodalom történelmi előzményei. In: Magyar nyelv és irodalom történelmi előzményei.

Gy. (ed.) A magyarság és a magyar nyelv.

nyelv-iskola — Украинские языки — Украинские языки és az előszót írta Zoltán Tanszéke.

t — iskola — kétnyelvűség.

- É. (1992): *A kárpátaljai magyar nyelvújítások atlasza I. kötet*. Budapest: Akadémiai Kiadó. *A kárpátaljai magyar nyelvújítások atlasza II. kötet*. (1996) Ungvár: Patent Nyomdaipari Vállalat. *A kárpátaljai magyar nyelvújítások atlasza III. kötet*. (2003) Ungvár – Debrecen: „Ethnica” Kiadó.
- É. (1981): A kárpátontúli magyar nyelvújítások főbb sajátosságairól. In: *Magyar Nyelvújítások*, XXIV, 3–18.
- É. (1970): *Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvújítások anyagai alapján)*. Uzshorod: Uzshorodi Állami Egyetem.
- É. (1993): Ukrán valamint orosz elemek a kárpátaljai magyar nyelvújításokban. In: *Az ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 50–56.
- Мокань, А. А. [Мокань А. А.] (1966): *Венгерские заимствования в мараморошском украинском диалекте Закарпатской области*. Автореферат дис. [...] канд. филол. наук. Тарту.
- Молнар, J. & Молнар D., I. (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa.
- Rot, A. (1967): Magyar–ukrán és ukrán–magyar kétnyelvűség Kárpát-Ukrajnában. In: *Magyar Nyelvőr*, 91, 185–191.
- Rot, A. (1968): *A magyar nyelv fejlődése. A magyar keleti szláv nyelvi kapcsolatok*. Kijev–Uzsgorod: Ragyanszka Skola.